

УДК 341.171:341.24

DOI 10.37749/2308-9636-2020-7(211)-6

О. В. Базов,

докторант кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук

ORCID ID 0000-0001-5763-1653

СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРИБУНАЛ ПО ЛІВАНУ: ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено результат дослідження правових та інституційних засад діяльності Спеціального трибуналу по Лівану. Зокрема, визначено роль Ради Безпеки ООН та уряду Ліванської Республіки в утворенні цього Трибуналу, особливості його правових та інституційних основ як суду міжнародного характеру. Здійснено аналіз його міжнародного і національного компонентів. Досліджено юрисдикційні повноваження Трибуналу та практику його діяльності.

Ключові слова: міжнародні злочини, тероризм, спеціальний трибунал, правові засади, інституційні засади.

Постановка проблеми. У сучасних умовах активного розвитку системи міжнародного кримінального правосуддя у полі зору науки міжнародного права перебувають міжнародні кримінальні судові органи так званої «нової хвилі» або «третього покоління», дослідження правових та інституційних засад яких представляє великий науковий та практичний інтерес.

Дослідження питань правових та інституційних засад заснування та діяльності Спеціального трибуналу по Лівану має важливе значення для науки міжнародного права, оскільки зазначений Суд став першим трибуналом міжнародного характеру з міжнародним та національним компонентами, заснований Радою Безпеки ООН. Заслугує на увагу те, що вирішуючи питання заснування цього трибуналу, Рада Безпеки ООН в Резолюції 1757 (2007) від 30 травня 2007 р., заявляючи про засудження вчинених 14 лютого 2005 р. терористичних актів та інших збройних нападів, що були вчинені в Лівані у період з жовтня 2004 р., закликала міжнародне співтовариство суворо поважати суверенітет, територіальну цілісність, єдність і полі-

тичну незалежність Лівану. У Доповіді Місії ООН зі встановлення фактів у Лівані щодо причин, обставин та наслідків вбивства колишнього прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі звертається увага на те, що принаймні частково завдяки своєму розташуванню Ліван неодноразово слугував полем битви для сторін арабо-ізраїльського конфлікту. У 2004—2005 рр. у Лівані сталася низка політичних убивств, у тому числі вбивство Рафіка Харірі в лютому 2005 р. За оцінками як Місії ООН, так і Світового банку, внутрішньодержавна система правосуддя Ліванської Республіки, яка особливо постраждала від громадянської війни 1975—1990 років, сьогодні не має можливості ефективно розслідувати зазначені злочини та забезпечити право на справедливий судовий розгляд, а також позбавлене довіри населення, необхідної для прийняття його результатів.

Спеціальний трибунал по Лівану, утворений Радою Безпеки ООН відповідно до вимог глави VII Статуту ООН [1] на прохання уряду та членів парламенту Лівану з метою судового розгляду терористичних нападів та інших злочинів, що відбулися в Лівані 14 лютого 2005 р.

та у період із жовтня 2004 р., змушений враховувати релігійний та міжконфесійний поділ громадянського суспільства і здійснювати діяльність в умовах складного безпекового клімату.

З урахуванням наведеного, метою статті є дослідження правових та інституційних засад утворення та діяльності суду міжнародного характеру — Спеціального трибуналу по Лівану, який займає особливе місце в системі міжнародного кримінального правосуддя з огляду на специфічні особливості його утворення та діяльності, формування його міжнародного і національного компонентів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що комплексне дослідження правових та інституційних засад утворення та діяльності Спеціального трибуналу по Лівану в Україні здійснюється вперше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремих аспектів цієї проблематики торкалися такі дослідники як А. Кассезе, Д. Белемаре, Е. Вітте, С. Дамгаард, К. Даффі, Л. Джонсон, Г. Корелл, К. Вільямсон, Г. Шинкарецька, Т. Хартлей, Дж. К. Уільямсон, М. Р. Шарт та ін.

Мета статті. З урахуванням наведеного, метою статті є дослідження правових та інституційних засад утворення та діяльності Спеціального трибуналу по Лівану, який займає особливе місце в системі міжнародного кримінального правосуддя з огляду на специфічні особливості його утворення та діяльності, формування його міжнародного і національного компонентів.

Виклад основного матеріалу. З метою розслідування причин та обставин вбивства колишнього прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі на прохання ліванського уряду після місячної роботи Місії ООН зі встановлення фактів та обговорень з Генеральним секретарем, відповідно до резолюції 1595 (2005) Ради Безпеки ООН від 7 квітня 2005 р. було створено Міжнародну незалежну слідчу комісію ООН, якій було надано мандат на «підтримку ліванським органам влади у розслідуванні всіх аспектів цього терористичного акту, включаючи допо-

могу у визначенні його виконавців, замовників, організаторів та спільників» [Резолюція Ради Безпеки ООН, 1595, S/Res1595, 7 квітня 2005 р.], який неодноразово було розширено і продовжено. На відміну від інших аналогічних комісій, наприклад, по колишній Югославії та Руанді, ця Комісія у подальшому стала слідчою структурою створеного згодом Офісу Обвинувача Спеціального трибуналу по Лівану. Зазначена Комісія відіграла визначальну роль у збиранні доказів, включаючи проведення повномасштабного дослідження місця злочину в період, коли велися переговори про створення трибуналу, а коли в лютому 2009 р. її мандат закінчився, комісар Даніель Белемаре став його першим прокурором.

Оскільки терористичні напади продовжувались і після створення зазначеної Комісії ООН, ліванський уряд повідомив ООН про бажання створити «трибунал міжнародного характеру». Утворення такого Трибуналу відбулося на прохання Прем'єр-міністра цієї держави, що було зазначено у його Листі від 13 грудня 2005 р. на ім'я Генерального секретаря ООН (S/2005/783), з метою «притягнення до судової відповідальності всіх осіб, які будуть визнані винними» у вчиненні терористичного злочину, внаслідок якого загинули колишній прем'єр-міністр Лівану Рафік Харірі та інші особи. Йшлося про необхідність заснування Спеціального трибуналу по Лівану з метою притягнення до відповідальності як виконавців, так і організаторів та замовників за вчинення вищезазначеного терористичного злочину та інших злочинів, вчинених у Лівані з жовтня 2004 р.

З метою утворення трибуналу, який повинен здійснювати «діяльність на основі найвищих міжнародних стандартів у галузі міжнародного кримінального правосуддя», на прохання Ради Безпеки ООН Генеральним секретарем ООН у період із січня 2006 р. по вересень 2006 р. для укладення з урядом Лівану відповідної угоди були проведені переговори та консультації, що проводилися в центральних установах ООН у Нью-Йор-

ку, в Гаазі і в Бейруті, по завершенні яких Генеральним секретарем 15 листопада 2006 р. була здійснена доповідь щодо заснування спеціального трибуналу по Лівану з визначенням його юрисдикції та структури (S/2006/893). Угода між Організацією Об'єднаних Націй і Ліванською Республікою щодо заснування Спеціального трибуналу по Лівану було підписано урядом Лівану і Організацією Об'єднаних Націй відповідно 23 січня і 6 лютого 2007 р. Невід'ємною частиною цієї Угоди став Статут Спеціального трибуналу по Лівану, на підставі якого Трибунал повинен здійснювати юрисдикційну діяльність.

Утворення Спеціального трибуналу по Лівану відбулося відповідно до Резолюції 1757 (2007) Ради Безпеки ООН, яку було прийнято на 5685-му засіданні РБ ООН 30 травня 2007 р. [2]. Даний трибунал, який за своєю правовою природою є контамінованим (гібридним) міжнародним судом, був утворений Радою Безпеки ООН відповідно до вимог глави VII Статуту ООН з урахуванням Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Ліванською Республікою [3], підписаної Урядом Лівану та ООН на виконання Резолюції 1664 (2006) Ради Безпеки ООН (Резолюція Ради Безпеки ООН № 1664 від 29 березня 2006 р.) та звернення уряду цієї близькосхідної держави від 13 грудня 2005 р. на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй з проханням заснувати трибунал міжнародного характеру для притягнення до судової відповідальності всіх осіб, які будуть визнані винними у вчиненні терористичного злочину, в результаті якого загинули колишній Прем'єр-міністр Лівану Рафік Харірі та ще 22 особи [4].

Відповідно до Резолюції 1757 (2007) Ради Безпеки ООН від 30 травня 2007 р. положення доданої до неї Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Ліванською Республікою про заснування Спеціального трибуналу по Лівану та Статут цього трибуналу набули чинності 10 червня 2007 р. [Резолюція Ради Безпеки ООН № 1757 від 30 травня 2007 р. URL: stl-tsl.org/en/documents/un-documents/s

security-council-resolution-1757]. Слід звернути увагу на те, що утворення Спеціального трибуналу по Лівану та набрання чинності доданих до Резолюції РБ ООН 1757 (2007) документів, а саме вищезазначеної Угоди між ООН та Ліванською Республікою, а також Статуту Суду, відбулося 10 червня 2007 р. відповідно до вимог Резолюції 1757 (2007), оскільки виникли проблеми із ратифікацією парламентом Лівану вищезазначеної Угоди. У цих умовах більшість членів парламенту Лівану звернулися до Генерального секретаря ООН із проханням, щоб Рада Безпеки ООН застосувала свої повноваження відповідно до Глави VII Статуту ООН для створення Спеціального трибуналу по Лівану. Таким чином, відбувся перший випадок утворення Радою Безпеки ООН трибуналу міжнародного характеру з національним компонентом на основі Глави VII Статуту ООН.

Відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН 1757 (2007) Спеціальний трибунал по Лівану повинен був почати своє функціонування з дати, яку визначить Генеральний секретар у консультації з урядом Лівану «з урахуванням прогресу в роботі Міжнародної незалежної комісії по розслідуванню». З урахуванням наведеного, офіційно трибунал розпочав свою діяльність у березні 2009 р. з початковим трирічним мандатом, який Генеральний секретар ООН продовжував ще на кожні три роки у 2012, 2015 та 2018 рр. відповідно. Місцезнаходження трибуналу — за межами Лівану, у передмісті Гааги у Лейдсендам (Нідерланди). Окреме відділення трибуналу знаходиться в Бейруті (Ліван).

Слід зазначити, що питання інституційних засад діяльності, юрисдикції та організації роботи Спеціального трибуналу по Лівану знайшли відображення безпосередньо в тексті Резолюції 1757 (2007) Ради Безпеки, а також в Угоді між Організацією Об'єднаних Націй та Ліванською Республікою щодо заснування Спеціального трибуналу та в Статуті трибуналу. Відповідно до статті 1 Угоди між ООН та Ліванською Республікою Спеціальний трибунал по Лівану

ну було засновано для судового переслідування осіб, винних у нападі 14 лютого 2005 р. на колишнього прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі та на інших осіб. Відповідно до цієї статті та статті 1 Статуту зазначеного трибуналу, його юрисдикція розповсюджується на осіб, винних у скоєнні терористичного нападу 14 лютого 2005 р., у результаті якого загинув колишній прем'єр-міністр Лівану Рафік Харірі, а також загинули або були поранені інші особи. Також зазначається, що якщо Трибунал визначить, що інші напади, які мали місце в Лівані в період з 1 жовтня 2004 р. по 12 грудня 2005 р. або в будь-який наступний період, встановлений сторонами зі згоди Ради Безпеки, взаємопов'язані відповідно до принципів кримінального правосуддя та за своїм характером та ступенем тяжкості аналогічні нападу 14 лютого 2005 р., він також буде мати юрисдикцію над особами, які відповідальні за такі напади. Цей зв'язок включає поєднання наступних елементів: злочинний намір (мотив), ціль нападів, характер потерпілих, проти яких вони були спрямовані, спосіб вчинення нападів (*modus operandi*) та виконавців.

Спеціальний трибунал по Лівану в основному має типову для органу міжнародного кримінального правосуддя інституційну структуру. Проте його інституційні органи мають і певні особливості. Так, до його складу, згідно зі ст. 2 Угоди та ст. 7 Статуту трибуналу, входять такі органи: а) камери, які включають суддю попереднього провадження, Судову камеру й Апеляційну камеру, друга Судова камера може бути створена у певних умовах на прохання Генерального секретаря ООН чи голови Трибуналу; б) обвинувач; с) секретаріат; д) канцелярія захисту.

Відповідно до положень Угоди та Статуту трибуналу до складу його камер може входити не менше, ніж одинадцять незалежних суддів та не більше, ніж чотирнадцять таких суддів, які виконують наступні функції: а) один міжнародний суддя виконує функцію попереднього провадження (за інквізиційною процеду-

рою цей суддя розглядає обвинувальні висновки, збирає докази та може переглядати звинувачення, запропоновані прокурором); б) три судді утворюють Судову камеру, один із них є ліванським суддею, а двоє — міжнародними суддями; с) у випадку утворення другої Судової камери на прохання Генерального секретаря або Голови трибуналу, її склад є аналогічним першій; д) п'ять суддів здійснюють діяльність в Апеляційній камері, при цьому двоє з них є ліванськими суддями, а троє — міжнародними суддями; та е) двоє запасних суддів, один із яких є ліванським суддею, а другий — міжнародним суддею. Усі судді повинні відповідати високим моральним якостям, мати відповідний досвід, а також бути компетентними в галузі кримінального права процесу та міжнародного права.

Міжнародні судді призначаються на три роки Генеральним секретарем ООН «за рекомендації комісії з відбору», яку він створює. Зазначені судді можуть бути призначені також повторно на строк, який визначить Генеральний секретар в консультації з урядом Лівану. Кандидатури ліванських суддів пропонує Верховна рада судової влади Лівану з подальшим їх призначенням Генеральним секретарем ООН. Судді Апеляційної камери та судді Судової камери обирають, відповідно, головуючого суддю, який веде судовий розгляд в камері, для якої він обраний. Головуючим суддею Апеляційної камери є Голова Спеціального трибуналу по Лівану. Голова Трибуналу разом із виконанням власне судових функцій представляє Трибунал і відповідає за його ефективне функціонування та належне відправлення правосуддя. Таким чином, контамінований характер Трибуналу відобразився як на призначенні сторони обвинувачення так і на складі його камер, які включають як ліванських, так і міжнародних суддів.

Обвинувач несе відповідальність за розслідування і судові переслідування осіб, які несуть відповідальність за злочини, що підпадають під юрисдикцію Трибуналу. Обвинувач призначається на посаду Генеральним секретарем ООН за

рекомендацією комісії з відбору на три роки з можливістю у подальшому бути призначеним на строк, що визначається Генеральним секретарем в консультації з урядом Лівану. Генеральний секретар також призначає ліванського заступника Обвинувача.

Відповідно до Угоди ООН з Ліваном судді, Обвинувач, заступник Обвинувача, Секретар і керівник Канцелярії захисту користуються привілеями та імунітетом, що надається дипломатичним агентам згідно Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. [6].

Слід звернути увагу на тому, що спеціальний трибунал по Лівану містить деякі структурні нововведення: а) міжнародна незалежна слідча комісія склала основу Канцелярії Обвинувача; б) в структурі Спеціального трибуналу передбачено незалежний орган поза межами Секретаріату — Канцелярію захисту, що стало важливим нововведенням для міжнародних кримінальних трибуналів. Цікавим є те, що Канцелярія захисту не представляє окремих підозрюваних або обвинувачених, вона формує та оновлює список адвокатів, які можуть бути призначені захисниками. Зокрема, Канцелярією було оприлюднено перший список зі 120 адвокатів, які пройшли перевірку на компетентність, у вересні 2011 р. Канцелярія захисту також проводить тренінги з питань міжнародного кримінального права та процесуальних правил Трибуналу. Зокрема, це стосується врахування певних особливостей ліванської моделі цивільного права — щоб адвокати мали можливість проводити свою діяльність в Лівані Канцелярія захисту мала досягти згоди з ліванськими органами влади щодо підписання меморандуму щодо взаєморозуміння, оскільки це зазвичай відводиться слідчим суддям Лівану.

Спеціальний трибунал по Лівану і національні суди Лівану мають паралельну юрисдикцію. При цьому, в межах своєї юрисдикції Трибунал має верховенство над національними судами Лівану та вправі на будь-якій стадії судового розгляду просити національний судовий орган щодо передачі йому провадження у

відповідній справі. Слід зазначити, що Спеціальний трибунал використав пріоритет юрисдикції, передавши повідомлення від Камери попереднього розгляду ліванським прокурорам, в якому він наказав їм передати справу Трибуналу. Під час здійснення процесуальної діяльності Трибунал застосовує змішаний правовий механізм — норми міжнародного права та національного права Лівану, зокрема положення Кримінального кодексу Лівану, що стосуються переслідування і покарання за акти тероризму, злочини та правопорушення проти життя та особистої недоторканості, незаконні об'єднання та недонесення про злочини та правопорушення, включаючи норми, що стосуються матеріальних елементів злочину, участь в злочині та змові, а також Закон Лівану від 11 січня 1958 р. «Про посилення покарань за ведення підривної діяльності, громадянську війну та міжконфесійну ворожнечу». При цьому, у рішенні Апеляційної палати Трибуналу було зазначено, що Спеціальний трибунал зобов'язаний дотримуватися національного законодавства, окрім випадків, коли воно «не є розумним... або не відповідає міжнародним принципам і правилам, обов'язковим для дотримання Ліваном» [7]. Таким чином, Трибунал повинен здійснювати тлумачення, національного законодавства з урахуванням «міжнародних зобов'язань Лівану, які переважають у випадку відсутності ясності в національному законодавстві» [8]. Таким чином, Трибунал відображає стійку тенденцію міжнародного тлумачення права, а також через норми і концепції належного процесу «впроваджує міжнародні стандарти на національному рівні» [9, с. 923].

Ефективна практична діяльність Спеціального трибуналу по Лівану, його організація та правове регулювання слугують подальшому розвитку міжнародного кримінального права. Зокрема, це стосується внеску його Апеляційної палати щодо підтвердження судовою установою міжнародного характеру загального визначення тероризму у міжнародному праві. Важливим для ефективного

виконання юрисдикційних повноважень Трибуналу стало затвердження Трибуналом у березні 2009 р. Правил процедури і доказування, що було здійснено відповідно до частини першої статті 28 Статуту Трибуналу, які неодноразово вдосконалювались. У зазначених Правилах знайшло відображення положення частини другої статті 28 Статуту Трибуналу, де зазначається, що при здійсненні процесуальної діяльності суддя керується у відповідних випадках Кримінально-процесуальним кодексом Лівану, а також іншими вихідними матеріалами, що відображають «найбільш високі стандарти міжнародного кримінального процесу» з метою забезпечення справедливого і оперативного судового розгляду. Слід звернути увагу на тому, що Статут Трибуналу передбачає правило *non bis in idem* (стаття 5 Статуту) та не містить положень щодо імунітету держави чи будь-яких її державних інституцій. Згідно вимог статті 16 Угоди ООН з Ліваном уряд Лівану взяв на себе зобов'язання не надавати амністії ніякій особі, яка засуджена за вчинення злочину, на яке розповсюджується юрисдикція Спеціального трибуналу по Лівану. Відповідно до положень Статуту Трибуналу будь-яка амністія, що може бути надана будь-якій особі за будь-який злочин, що підпадає під юрисдикцію Трибуналу, не є перешкодою для кримінального переслідування такої особи.

Оскільки Спеціальний трибунал при реалізації юрисдикційних повноважень застосовує норми національного кримінального права, в спеціальній літературі окремими авторами заперечується його міжнародно-правовий характер. В обґрунтування такої позиції, приводяться доводи про те, що оскільки Трибунал і не вбудований в національну судову систему, він не застосовує міжнародне право та його юрисдикція не являється міжнародною [10, р. 270]. З такою позицією важко погодитись, оскільки рішення щодо утворення цього Трибуналу у якості суду міжнародного характеру було прийнято Радою Безпеки ООН на підставі глави VII Статуту ООН. На нашу дум-

ку, застосування національного права при судовому розгляді, при винесенні вироку та при призначенні покарання зумовлено тим, що Трибунал створений волевиявленням міжнародного співтовариства, об'єднаного Організацією Об'єднаних Націй, на прохання уряду Лівану для розслідування міжнародного злочину — акту тероризму та інших злочинів, а також притягнення до відповідальності міжнародних злочинців. На міжнародний характер вчинених злочинів вказується в Резолюції Ради Безпеки ООН 1757 (2007), де зазначається, що вчинені в Лівані злочини «є загрозою для міжнародного миру та безпеки». Визначення Радою Безпеки ООН у якості міжнародного злочину тероризму свідчить як про особливе місце даного трибуналу в системі міжнародного кримінального правосуддя, так і про майбутні обрії розвитку самої цієї системи. Адже віднесення злочину тероризму до підсудності міжнародного судового органу стало першим в історії міжнародного кримінального правосуддя, хоча необхідність встановлення караності за злочини тероризму на міжнародному рівні розумілася ще в часи Ліги Націй, зокрема в Конвенції про створення міжнародного кримінального суду 1937 р. В наш час пропозиції щодо включення злочинів міжнародного тероризму до юрисдикції Міжнародного кримінального суду при розробці Римського статуту, на жаль, не знайшли підтримки. На наше переконання, віднесення злочинів міжнародного тероризму до підсудності Міжнародного кримінального суду є справою часу, підтвердженням чого є юрисдикційні повноваження Спеціального трибуналу по Лівану щодо цього міжнародного злочину. Це може відбутися під час чергової Оглядової конференції стосовно вдосконалення Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Спеціальний трибунал по Лівану уповноважений здійснювати заочний розгляд судових справ, але за певних умов. Статут Спеціального трибуналу по Лівану передбачає можливість проводити судовий розгляд за відсутності обви-

нуваченого (заочний судовий розгляд), якщо обвинувачений: а) прямо в письмовій формі відмовився від свого права бути присутнім на процесі; б) не був переданий в розпорядження Трибуналу владою відповідної держави; с) переходить від правосуддя або не може бути виявленим і були зроблені всі розумні кроки для забезпечення його явки в Трибунал і його повідомлення про обвинувачення, затверджених суддею попереднього розгляду. У випадку здійснення провадження за відсутності обвинуваченого Трибунал, зокрема, забезпечує: а) щоб обвинуваченому було повідомлено, або щоб йому було вручено обвинувальний висновок і т. п.; б) щоб обвинувачений призначив адвоката за своїм вибором, послуги якого буде сплачено ним особисто або, якщо буде доведено, що обвинувачений є незабезпеченим — то Трибуналом; с) у разі, якщо обвинувачений не призначив адвоката захисту чи відмовляється це робити, такий адвокат призначається Канцелярією захисту Трибуналу з метою забезпечення повного представництва інтересів і прав обвинуваченого. Важливо зазначити, що у разі заочного розгляду Трибуналом судової справи, участь захисника є обов'язковою. Якщо особа буде засуджена під час заочного розгляду справи, та якщо вона не призначала адвоката захисту за своїм вибором, така особа має право на повторний розгляд справи за її присутності (стаття 22 Статуту Трибуналу). При цьому, адвокатам захисту надається імунітет від особистого арешту, кримінальної чи цивільної юрисдикції, будь-яких імміграційних обмежень, недоторканість усіх документів, що мають відношення до виконання адвокатом своїх функцій.

У випадку визначення покарання за вчинення злочину, Трибунал керується положеннями статті 24 Статуту, де визначено види покарання, а саме у виді позитивного позбавлення волі або позбавлення волі на визначений Трибуналом строк. При цьому, Судова камера у відповідних випадках використовує

міжнародну практику відносно покарання у виді тюремного ув'язнення, а також практику національних судів Лівану. Таким чином, цією нормою обмежено застосування кримінального законодавства Лівану щодо покарання, яке в якості міри покарання за вчинення злочинів, що підпадають під юрисдикцію Трибуналу, передбачає смертну кару або позитивні примусові роботи.

Перші публічні засідання Спеціального трибуналу по Лівану розпочалися 15 липня 2010 р. 30 червня 2011 р. Трибунал висунув обвинувачення та 11 липня 2011 р. видав міжнародні ордери на арешт обвинувачених. Обвинувачених четверо: Селім Джамаль Айаш, Мустафа Амін Бадреддін, Хусейн Хасан Онейссі та Асад Хасан Сабра. Усі вони є членами озброєного крила ліванської шійтської організації Хізбалла. Голова Спеціального трибуналу Антоніо Кассезе призвав усіх звинувачених предстати перед міжнародним правосуддям особисто або шляхом відеозв'язку. Обвинуваченим було запропоновано обирати собі юридичних радників та адвокатів, зокрема, і за рахунок фондів Трибуналу. 1 лютого 2012 р. Судова камера Трибуналу в Гаазі прийняла у відповідності до статті 22 його Статуту рішення про судовий розгляд в заочному порядку. Таке рішення було прийнято в зв'язку з тим, що лідер Хізбалли шейх Хасан Насрулла відмовився видавати обвинувачених міжнародному правосуддю. 31 липня 2013 р. було висунуте обвинувачення проти п'ятого підозрюваного Хассана Мерхі, розгляд справи якого також відбувається в заочному порядку.

Аналіз практики Спеціального трибуналу по Лівану засвідчує, що станом на травень 2020 р. одна справа перебувала на стадії судового розгляду, друга — на стадії розслідування. Крім цього, були завершені дві справи про неповагу до суду. У першій справі проти Айаш та інших чотирьох осіб заочно судили у зв'язку із вбивством Харірі. У червні 2011 р. Трибуналом були підтверджені звинувачення в змові з метою вчинення терорис-

тичного акту та були надані ордери на арешт ліванським органам влади. П'ятий обвинувачений згодом помер, і Трибунал додав ще одного, об'єднавши дві справи в одну. За відомими даними друга справа перебувала на стадії розслідування. У серпні 2011 р. Обвинувач оголосив про юрисдикцію щодо трьох терористичних атак, спрямованих на трьох ліванських політиків у 2004—2005 роках. Офіс Обвинувача вважає, що ці атаки безпосередньо пов'язані із актом тероризму проти колишнього прем'єр-міністра Лівану Рафіка Харірі.

Спеціальний трибунал також розглянув запити на розкриття інформації, пов'язаної із триманням під вартою у Лівані під час проведення розслідувань Міжнародної комісії ООН. В одному випадку Трибунал наказав розкрити дані особи, яка зверталася з позовами до національних судів Лівану за незаконне утримання, в іншому — відхилили запит. Трибунал також звинуватив двох

осіб та дві медіа-компанії у неповазі до суду та перешкоджанні здійсненню правосуддя. Обвинувачення стосувалися повідомлень у ЗМІ, які містили інформацію про можливих анонімних свідків.

Висновки. Спеціальний трибунал по Лівану, який у якості суду міжнародного характеру було утворено Радою Безпеки ООН на прохання уряду та членів парламенту Лівану, займає особливе місце в системі міжнародного кримінального правосуддя з огляду на специфічні особливості його утворення та діяльності, формування його міжнародного і національного компонентів.

Дослідження правових і інституційних засад утворення та діяльності цього Трибуналу, його юрисдикційних повноважень та практики діяльності є важливим як для подальшого розвитку міжнародного кримінального права, так і вдосконалення системи міжнародного кримінального правосуддя.

Список використаної літератури

1. Статут ООН. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Резолюція 1757 (2007) Ради Безпеки ООН, яку було прийнято на 5685-м засіданні РБ ООН 30 травня 2007 р.: Документ ООН S/RES/1757 (2007), 30 May 2007: Публікація на офіційному сайті Спеціального трибуналу по Лівану: stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757.
3. Угода між Організацією Об'єднаних Націй та Ліванською Республікою щодо заснування Спеціального трибуналу по Лівану — Документ ООН S/RES/1757 (2007), 30 May 2007: Публікація на офіційному сайті Спеціального трибуналу по Лівану: stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757.
4. Додаток до листа Тимчасового Повіреного в справах Постійного представництва Лівану при Організації Об'єднаних Націй від 13 грудня 2005 р. на ім'я Генерального секретаря: Документ ООН: S/2005/783. Нью-Йорк: ООН, 2005.
5. Статут Спеціального трибуналу по Лівану: Документ ООН S/RES/1757 (2007), 30 May 2007: Публікація на офіційному сайті Спеціального трибуналу по Лівану: stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757.
6. Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.Text.
7. Апеляційна палата Спеціального трибуналу щодо Лівану. Проміжне рішення щодо застосовного законодавства: тероризм, змова, вбивство, вчинення, сукупне обвинувачення, справа № STL-11-01/1 (16 лютого 2011 р.). URL: <http://www.stl.org>.
8. Див.: Michael P. Schart. «Special Tribunal for Lebanon Issues Landmark Ruling on Definition of Terrorism and Modes of Participation», ASIL Insights, том 15, вип. 6, 4 березня 2011 р., внутрішні посилання на рішення Апеляційної палати, 16.02.2011.
9. Див.: Metraux. «The Internationalization of Domestic Jurisdictions By International Tribunals».
10. Див.: Damgaard C., Individual Criminal Responsibility for Core International Crimes: Selected Pertinent Issues/Berlin, Springer, 2008. P. 270 (456 pages).

References

1. UN Charter. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. UN Security Council Resolution 1757 (2007), adopted at the 5685th meeting of the UN Security Council on 30 May 2007: UN Document S/RES/1757 (2007), 30 May 2007: Publication on the official website of the Special Tribunal for Lebanon : stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757.
3. Agreement between the United Nations and the Lebanese Republic on the Establishment of the Special Tribunal for Lebanon — United Nations Document S/RES/1757 (2007), 30 May 2007: Publication on the official website of the Special Tribunal for Lebanon: [stl-tsl.org/en / documents / un-documents/security-council-resolution-1757](http://stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757).
4. Annex to the letter dated 13 December 2005 from the Chargé d'affaires ai of the Permanent Mission of Lebanon to the United Nations addressed to the Secretary-General: United Nations document: S/2005/783. New York: UN, 2005.
5. Statute of the Special Tribunal for Lebanon: United Nations Document S / RES / 1757 (2007), 30 May 2007: Publication on the official website of the Special Tribunal for Lebanon: [stl-tsl.org/ en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757](http://stl-tsl.org/en/documents/un-documents/security-council-resolution-1757).
6. Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.Text.
7. Appeals Chamber of the Special Tribunal for Lebanon. Interim decision on applicable law: terrorism, conspiracy, murder, commission, aggregation, case № STL-11-01/1 (16 February 2011). URL: access mode: <http://www.stl.org>.
8. See: Michael P. Schart. «Special Tribunal for Lebanon Issues Landmark Ruling on Definition of Terrorism and Modes of Participation», ASIL Insights, том 15, vip. 6, 4 March 2011, internal references to the decision of the Appeals Chamber, 16.02.2011.
9. Metraux. The Internationalization of Domestic Jurisdictions By International Tribunals.
10. Damgaard C., Individual Criminal Responsibility for Core International Crimes: Selected Pertinent Issues/Berlin, Springer, 2008. P. 270 (456 pages).

Базов А. В. Специальный трибунал по Ливану: правовые и институционные основы деятельности.

В статье представлен результат исследования правовых и институционных основ деятельности Специального трибунала по Ливану. В частности, определена роль Совета Безопасности ООН и правительства Ливанской Республики в создании данного Трибунала, особенности его правовых и институционных основ как суда международного характера. Осуществлен анализ его международного и национального компонентов. Исследованы юрисдикционные полномочия Трибунала и практика его деятельности.

Ключевые слова: международные преступления, терроризм, специальный трибунал, правовые основы, институционные основы.

Bazov O. V. Special tribunal for Lebanon: legal and institutional principles of activity.

The article presents the result of a study of the legal and institutional framework of the Special Tribunal for Lebanon. In particular, the role of the UN Security Council and the Government of the Lebanese Republic in the establishment of this Tribunal, the features of its legal and institutional framework as a court of international character are determined. The analysis of its international and national components is carried out. The jurisdiction of the Tribunal and the practice of its activity are studied.

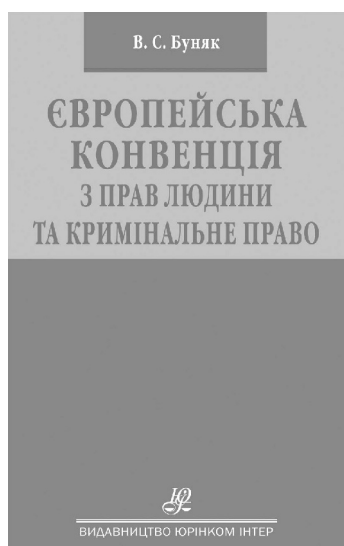
In the current conditions of active development of the system of international criminal justice in the field of view of the science of international law are international criminal courts of the so-called «new wave» or «third generation», the study of legal and institutional principles of which is of great scientific and practical interest.

The aim of the article is to study the legal and institutional foundations of the formation and operation of the court of international character — the Special Tribunal for Lebanon, which occupies a special place in the international criminal justice system given the specific features of its formation and operation, its international and national components.

The scientific novelty of the research results is that a comprehensive study of the legal and institutional foundations of the establishment and operation of the Special Tribunal for Lebanon in Ukraine is carried out for the first time.

The study of the legal and institutional foundations of the establishment and operation of this Tribunal, its jurisdictional powers and practices is important both for the further development of international criminal law and for the improvement of the international criminal justice system.

Key words: international crimes, terrorism, special tribunal, legal bases, institutional bases.

Буняк В. С.

Європейська конвенція з прав людини та кримінальне право: науково-практичний посібник / відп. ред. В. С. Ковальський. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 156 с.

ISBN 978-966-667-755-9

У роботі здійснено аналіз застосування Європейським судом з прав людини фундаментальних принципів кримінального права: *nullum crimen, nulla poena sine lege; lex prospicit, non respicit; mens rea; non bis in idem*; гуманізму тощо. Розглядається роль актів надзаконного кримінального права. Також досліджуються прецеденти Європейського суду, прийняті за статтями 2, 3, 5, 6, 7, 14 Європейської конвенції з прав людини і статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції та міститься детальна класифікація європейського case-law з прав людини; окремі прецеденти супроводжуються авторськими коментарями та застереженнями.

Книга розрахована не тільки на тих осіб, які цікавляться практикою Європейського суду або кримінальним правом чи кримінальним процесом. У книзі дотично аналізуються окремі проблеми теорії держави та права, конституційного права, цивільного та комерційного права тощо.

Рішення й ухвали Європейського суду з прав людини в даній роботі досліджуються станом на 01 грудня 2019 року.